

---

SVETLANA LJUBOJA

---

# ISTORIJA I KRITIKA PREVODILAŠTVA

---

POVODOM PRVIH BEOGRADSKIH  
PREVODILAČKIH SUSRETA

Književno prevodilaštvo, jedna od najznačajnijih kulturnih delatnosti, pogotovu u kulturama malih naroda, izgleda da kod nas nikada nije bilo tako aktualizovano kao ove jeseni. Pojačanom interesovanju za prevodilaštvo i razmišljanju o njemu, prevashodno su doprnela dva značajna prevodilačka skupa: zajednički radni skup prevodilaca svih struka iz cele Jugoslavije, održan oktobra meseca na Bledu, i Prvi beogradski prevodilački susreti, održani 5. i 6. decembra u Beogradu.

Prvi beogradski prevodilački susreti okupili su prevodioce iz svih republika. Za vreme dvodnevnog savetovanja podneta su dvadeset i dva saopštenja koja su tematski bila podeljena u tri grupe:

1. Prevodna i nacionalna književnost, i problemi njihovog proučavanja,
2. Društveni i stručni problemi prevodilaštva,
3. Teorija i kritika prevođenja — stanje, problemi i zadaci.

Nekolika saopštenja, posvećena pristupu istoriji prevodne književnosti i kritičkoj misli o prevodima, privukla su posebnu pažnju. Bila je istaknuta višestruka neophodnost i korisnost pregnuća u ova dva pravca. Odsustvo pisane istorije prevodne književnosti predstavlja takvu prazninu u našoj kulturi koja značajno otežava i rad na proučavanju uporedne književnosti u nas. Uz ovaj problem javlja se i siromaštvo kritičke reči kad su u pitanju prevedena dela.

Podneta saopštenja o ovoj temi rasvetlila su više vidova ovog pitanja.

Na pitanje da li je moguće i na koji način se može doći do istorije naše prevodne književnosti pokušali su u svojim izlaganjima da odgovore Slobodan Jovanović i Jovan Janićijević.

Slobodan Jovanović je iscrpno ukazao na prepreke koje stoje na putu stvaranju istorije naše prevodne književnosti. Istorija prevodilaštva čini deo svake nacionalne književnosti, ali se ne javlja zasebno, već samo u onoj meri u kojoj je potrebna komparativnom proučavanju književnosti. Književno prevodilaštvo je preduslov za uporedno izučavanje književnosti, te se stoga ukazuje mogućnost da se u magistarskim radovima prevodenju dela određenih pisaca u nekoj novoj sredini posveti veća pažnja. Takvi magistarski radovi mogli bi predstavljati dobru bazu za eventualnu istoriju prevodilaštva, jer je u ovom poslu zbog njegove specifičnosti neophodan timski rad. Međutim, čak i da postoje radovi koji su se bavili ovom tematikom, pitanje je da li bi se mogla stvoriti istorija recimo srpskog prevodilaštva. Jer, po Jovanovićevom mišljenju, da bi se sastavila istorija jedne nacionalne književnosti neophodan je obdaren pojedinac, a da bi to bila istorija prevodne književnosti, taj pojedinac bi morao biti univerzalni znalac jezika i književnosti. Nemogućnost ovakvog poduhvata nameće drugačiji metodološki postupak. Po Jovanoviću „...istorija prevodilaštva se ne može pisati putem horizontalnih preseka vertikalne, odnosno putem određenih vremenskih perioda, kao što se pišu sve istorije na svetu. Ona se, hteli mi to ili ne, mora pisati putem paralelnih vertikalne, odnosno hronološki u okviru jedne celine.”

Zbog svih teškoća koje nameće pisanje ovakve istorije i zbog činjenice da će se, ukoliko se ikada i napiše, na nju morati dugo čekati, Jovanović je predložio da se za zadovoljavanje osnovnih potreba prevodilaštva sastavi pregled prevodilačke aktivnosti. To bi bio, možda, manje ambiciozan poduhvat, ali bi mogao dovesti i do same istorije prevodilaštva.

Teškoća koja bi se javila pri ovom radu bila bi razbacanost izvora podataka (nepostojanje sistematskih bibliografija), ali bi se prilježnim radom sve prepreke mogle prevazići i istorija književnosti bi bila obogaćena makar za jedno delo koje bi se bavilo prevodnom književnošću.

Jovan Janićijević u svom saopštenju „Prethodni problemi istorije srpskohrvatske prevodne književnosti” takođe polazi od činjenice da je

komparativna književnost jedina koja se, dosada, po prirodi svog interesovanja za veze među književnostima bavila prevodima. On polazi od tvrdnje Kloda Pišoa i Andre Rusoa, autora knjige *Komparativna književnost* da je „proučavanje prijevoda ponajprije stvar povijesti one književnosti u kojoj je prijevod nastao”, ali smatra da je povezano izučavanje prevodne i nacionalne književnosti samo jedan oblik svestranijeg pristupa prevodilaštvu, a da pisanje istorije srpskohrvatske prevodne književnosti zahteva posebne uslove i ogromne pripremne radnje. Sve poslove koji bi morali prethoditi stvaranju osnove za istoriju, Janićijević je klasifikovao u pet grupa:

1. popisati, prikupiti, srediti i proučiti bibliografske i srodne izvore, te izraditi uporedni pregled potreba i njihovog zadovoljenja;
2. upoređenjem potreba i njihovog zadovoljenja u oblasti bibliografije i dokumentacije, ustanoviti praznine i obezbediti da se one popune;
3. popisati, prikupiti, srediti i proučiti istoriografsku građu, te izraditi uporedni pregled potreba i njihovog zadovoljenja;
4. upoređenjem potreba i njihovog zadovoljenja izlučiti neobrađene teme i obezbediti da se one obrade;
5. Na osnovu sistematske delimične obrade pristupiti izradi jedinstvene opšte istorije srpskohrvatske prevodne književnosti.

Na ostvarivanju ovih zadataka mogle bi, sem prevodilačkih udruženja, da učestvuju i mnoge druge institucije koje se bave proučavanjem stranih književnosti, kao i velike biblioteke.

Veliki broj naslova bibliografija i studija koje se već na neki način bave problemima prevodne književnosti što ih je Jovan Janićijević naveo u svom izlaganju, pokazuje da bi se imalo od čega poći ukoliko se nekad počne ostvarivati ovaj poduhvat.

Sagledavajući sve probleme koje postavlja pripremanje iscrpne istorije srpskog prevodilaštva, može se zaključiti da bi se, i pored ogromnih teškoća koje ostvarenje ove zamisli postavlja, moglo promišljenim kolektivnim radom mnogih ustanova i zalaganjem nekolicine stručnih ljudi doći bilo do istorije srpskohrvatske prevodne književnosti bilo do pregleda prevodilaštva kako to predlaže Slobodan Jovanović. Bilo šta da se ostvari na tom polju biće veliki doprinos i boljem vrednovanju prevodilačkog rada i našoj kulturi uopšte.

Drugu komponentu koja bi — po mišljenju većine književnih prevodilaca doprinela da prevodilaštvo u nauci o književnosti zauzme mesto koje mu pripada činilo bi kritičko prosuđivanje prevoda. O mogućnostima, problemima i potrebama kritike prevoda podneta su tri saopštenja koja su podstakla živu diskusiju.

Predrag Protić je izneo da nije bez realnog osnova osećanje većine prevodilaca da njihov posao nije dovoljno cenjen, jer u recenzijama o prevedenim knjigama obično se ime prevodioca samo uzgred pomene. Još od Bogdana Popovića i njegove kritike prevoda *Hamleta* Laze Kostića i Stanojevićevog prevoda *Fausta* nije bilo dokumentovane kritike nekog prevoda. Po mišljenju Predraga Protića ima više razloga za takvu situaciju. Jedan od najznačajnijih je taj što je posredna kritika prevoda uglavnom subjektivan stav kritičara o tome kako neko delo treba da bude prevedeno. Da bi takva kritika bila dobra kritičar bi morao bolje od prevodioca da poznaje jezik sa koga je delo prevedeno, da bolje poznaje samo delo i jezik na koji je prevedeno. U našim prilikama to je veoma redak slučaj.

Drugi problem čine prevodilački principi, koji uglavnom nisu dovoljno jasni, a to otežava kritiku prevoda. I sami kritičari nemaju dovoljno jasne principe ili pak imaju preterano načelne principe.

Treći bi problem bio: gde štampati kritike prevoda; jer ako je iscrpna i dokumentovana, kritika zahteva veliki prostor, što se retko može obezbediti u časopisima. Svi ovi razlozi doveli su do toga da kritike prevoda nema, a Predrag Protić se pita da li bi prevodioci uopšte želeli i da ih ima.

Jugana Stojanović smatra da književni kritičari nisu obraćali dovoljno pažnje na stilske odlike književnog dela, pa samim tim nisu ocenjivali ni prevodiočev rad — „kome je jedini zadatak da istraži, uoči i rekreira taj tako sudbonosni element kakva je izražajna forma.“ Sitki Imami je takođe istakao neophodnost kritike prevedenih dela pitajući se da li stvarno među tolikim vrsnim prevodiocima nema isto tako vrsnih kritičara. On je predložio da se na stranicama časopisa „Mostovi“ ustanovi tribina koja bi se bavila kritikom prevoda.

Kako bi, možda, trebalo da izgleda dokumentovana kritika književnog prevoda pokazao je u svojoj diskusiji Svetozar Ignjačević, navodeći najčešće pogreške na koje je naišao upoređivanjem prevoda književnih dela sa engleskog jezika i originala. Ozbiljna ogrešenja o jezik

originala, o jezik na koji se prevodi, o atmosferu dela, pa i sakaćenje originala, — sve to potvrđuje tezu da bi mogućnost kritičnog osvrta na prevod dovela i do još boljih prevoda.

Razmišljanja i predlozi književnih prevodilaca izneti kroz podneta saopštenja predstavljaju nesumnjivo pitanja značajna za našu kulturnu politiku. Ukoliko i ne budu ostvarena u bliskoj budućnosti, ona će svakako ostati kao potreba koja obavezuje.

